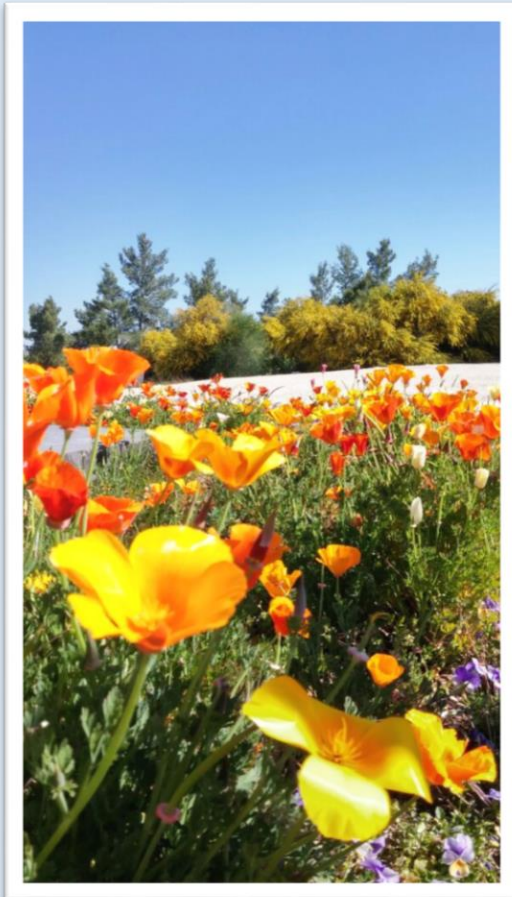

מבט משפחתי על חג הפסח ושמותיו / דבורה רוזנברג בס"ד

שמות רבים ניתנו לחג הפסח: חג הפסח, חג המצות, חג האביב וחג החרות.

צילום: שי יהודאי

לכאורה אלו שמות שונים המייצגים תכנים שונים בחג ועומדים הם כל אחד בפני עצמו. חג הפסח - ע"ש המאורע ההיסטורי והחד פעמי שפסח הקב"ה על בתי בני ישראל. חג המצות - ע"ש המצווה המיוחדת לחג זה ואגב כך גם להשמיענו את איסור אכילת וקיום החמץ בימי החג. חג האביב - ע"ש התקופה בה יצאנו ממצרים ואמנם תקופה זו מהותית היא לחג כדברי התורה¹: "שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לִיקוֹק אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאָךְ יְקוֹק אֱלֹהֶיךָ מֵמִצְרָיִם לַיְלָה" וחג החרות ע"ש התוצאה שנובעת מכך שיצאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה. אך נראה ששורש אחד מאחד את ארבעת הצדדים הללו.

יציאת מצרים מהווה תשתית לכל חיינו וממנה השורש של יסודות האמונה ובנין האומה. על כן צונו לזכור את יציאת מצרים בכל יום ויום "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ"². מכיוון שכך רבות הן המצוות שהן זכר ליציאת מצריים בין מצוות שקישרן ליציאה ממצרים ברורה כשבת ומועדים, הקדשת בכור ופדיונו, פטר חמור, אהבת הגר ועוד ובין מצוות שהקשר ליציאת מצרים אינו נראה ישיר כאיסורי מאכלות, איסור ריבית, מתנות עניים, ביכורים ועוד³.

אכן בספר החינוך⁴ כתב: "ואין מן התימה אם באו לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפילותינו זכר ליציאת מצרים"

במכילתא נאמר⁵: "וידעתם כי ה' הוציא אתכם, מכאן אתה למד ששקולה יציאת מצרים כנגד כל נסים וגבורות שעשה הקב"ה לישראל" ועוד הוסיפה התורה לכנות את הלילה הזה "ליל שימורים"⁶ ודרשה

¹ דברים פרק טז, א'

² שם פסוק ג'

³ עיין בעניין זה בספר גבורות ה' למהר"ל פרקים מ"ד - מ"ה.

⁴ מצוה כ"א - מצוות סיפור יציאת מצריים.

⁵ מכילתא דרבי ישמעאל פרשת בשלה

⁶ שמות פרק י"ב, מ"ב

על כך הגמרא⁷ "ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית" - במה, א"כ, מיוחדת ומתבלטת כל כך יציאת מצריים וחג הפסח הנובע ממנה?

יציאת מצריים אינו רק מאורע פרטי וחד פעמי, אלא אירוע שהשלכתו ממשיכה והולכת מכיוון שזהו יום הלידה של עם ישראל, יצירת הציבור, האומה הישראלית ומכוח אירוע זה אנו הולכים ופועלים, הולכים ומתקדמים כל הזמן. כדרך שרגע לידת האדם אינו רק אירוע אחד, חשוב ככל שיהיה, ברצף חייו ומאורעותיו, אלא זוהי נקודת המפתח שבה מונח כל הפוטנציאל, כל ה"בכוח" של האדם ואת הפוטנציאל הזה שהוא מקבל ברגע הלידה הוא הולך ומממש לאורך חייו. כך גם ביום ההולדת הלאומי של "עם זו יצרתי לי"⁸, של "ממלכת כוהנים וגוי קדוש"⁹ גנוזים כל הכוחות שהולכים ויוצאים אל הפועל במשך כל ההיסטוריה עד ימינו אנו.

בעקבות מאורע זה נולדה בנו תכונת החירות משיעבוד למיצרי הזמן, הטבע והעולם הזה ושוב אינו משועבדים לשום גורם משעבד אלא לה' לבדו. על כן כל המצוות שהן המעשים המיוחדים לנו, הפעולות שעל ידן אנו מוציאים מן הכוח אל הפועל את התכונה הישראלית שלנו, הן זכר ליציאת מצרים. לא זיכרון של העבר אלא קשר (המובן העמוק של המילה "זכירה" כדרך שאנו "מזכירים" בתפילות ראש השנה ואכמ"ל) לאותו תוכן שהוטבע בנו ביציאת מצרים.

ממילא מובן ש"יציאת מצרים יסוד היסודות ושורש הכל" (כלשון המהר"ל בספר גבורות ה') ומשורש זה מתפתחת האומה ומוציאה אל הפועל את תפקידה המיוחד בעולם. על כן נצטוונו לזכור יום זה "כל ימי חייו" ו"שקולה יציאת מצרים כנגד כל נסים וגבורות שעשה הקב"ה לישראל" מכיוון שעניינם של כל הניסים הוא רק להמשיך ולקיים את מה שהתחיל ונוצר ביציאת מצרים.

ניתן להסביר ע"י זאת את השוני במצוות הפסח לעומת מצוות רבות. קיום רוב המצוות הוא ביום: יציאת, תפילין, תקיעת שופר, ד' מינים, עבודת המקדש ובקורבנות, מילה, חובות חג הפורים ועוד. גם מצוות שאין חיובן דווקא ביום לא נתייחדו דווקא ללילה¹⁰.

סיבת הדבר היא שהיום הוא המיוחד לפעולה וליצירה "יצא אדם לפעלו וְלַעֲבֹדְתוֹ עֲדֵי עֶרֶב"¹¹ מה שאין כן הלילה שהוא זמן ההתכנסות, הזמן שבו האדם עסוק בשימור ובאגירת כוחות, בלילה כוחות הנפש שבים לכינוסם. ניתן לומר שהלילה הוא הזמן של בניית ה"בכח" והיום הוא הזמן של ההוצאה לפועל "וְהָיוּ לָנוּ הַלַּיְלָה מְשֻׁמָּר וְהַיּוֹם מְלֻאָה"¹². עניינם של המצוות הוא ההוצאה לפועל של הכוחות הטמונים בנו ולכן עיקר חיובן הוא ביום. לעומת זאת בפסח עיקר קיום מצוות החג הוא בלילה: אכילת מצה, מרוח, קרבן פסח, כורך ואפיקומן, שתיית ארבע כוסות, סיפור יציאת מצרים- ההגדה, ההסבה וההלל המיוחד

⁷ ראש השנה י"א:

⁸ ישעיהו פרק מ"ג, כ"א

⁹ שמות פרק י"ט, ו'

¹⁰ כגון קידוש שניתן גם לקדש ביום או אכילה בסוכה שניתן לאכול גם ביום וכן סעודות שבת ויו"ט וקריאת שמע.

¹¹ תהילים פרק ק"ד, כ"ג

¹² נחמיה פרק ד', ט"ז

לפסח (הלל הגדול) ואם לא עשה אותן בלילה לא יצא ידי חובתו. כיוון שפסח פונה וממקד אותנו ביצירה, בראשית, בפוטנציאל שקודם לכל העשייה ומימוש. על כן ניתקנו חובותיו בלילה¹³.

מתוך כך ניתן לבאר שעניין זה קיים גם בשמות החג. "חירות" - משמעותה ברורה - לעומת היותנו משועבדים "גוי מקרב גוי"¹⁴ ובמדרש: "כשם שהזהבי הזה פושט את ידו ונוטל הזהב מן הכור, כך הקב"ה הוציא את ישראל מיד מצרים...כאדם שהוא שומט את העובר מתוך מעי הבהמה"¹⁵ - נוצרה אומה בעלת ייחודיות ועצמיות, בעלת חירות.

גם שם החג "חג הפסח" מציין את היבדלותנו "אשר פסח על בתי בני ישראל"¹⁶ במעשה זה הודגשה, כסיומת לכל המכות בהם הלכה והתבררה המעלה של עם ישראל ואת אי היותם משועבדים וכפופים לשלטון מצרים - המיצרים ומונעים את הופעת ישראל על במת ההיסטוריה. במכת בכורות נודע מיהו באמת הבכור "בְּנֵי בְּכָרֵי יִשְׂרָאֵל"¹⁷ ע"י שה' בעצמו "אני ולא מלאך ולא שרף וכו'" הוא המבדיל את ישראל מהגויים מפני שהם עמו, עם ה'¹⁸ ומטביע את החירות, חירות הנשמה.

הכינוי "חג המצות", מבין כל חיובי האכילה, בא להדגיש את מעלת החג כמתייחס לאכילת המצה. מהי המצה? המצה היא הפת בפני עצמה ללא התפחה, ללא תוספת וריבוי. כאנטי תיזה למצה עשירה או החמץ שבהם מצורפות לעצמיות - הקמח והמים גם תוספות והרחבות. המצה היא "לחם עוני"¹⁹, הפת בנקיותה, בעצמיותה וללא צירוף לזולת. זוהי מדרגת הגאולה - המדרגה של העצמאות והעצמיות - עצם היציאה לחירות²⁰. במשך כל השנה ניתן לאכול חמץ המבטא, כאמור, ריבוי ועשירות כביטוי להרחבת הכוחות ועשירותם אך בחג הפסח, זמן יצירתנו והיותנו לעם, אנו שבים לשורש, לעצם שקודם לתוספות, לפני הקניינים והריבויים הנובעים משורש זה.

¹³ עיין בעין איה ברכות פרק א' פיסקה קיב על דברי הגמרא "אמר רבי אבא: הכל מודים, כשנגאלו ישראל ממצרים - לא נגאלו אלא בערב, שנאמר הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה, וכשיצאו - לא יצאו אלא ביום, שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה." על שני חלקי החירות: החופש הפנימי והפעולה הנגלית כלפי חוץ.

¹⁴ דברים פרק ד', ל"ד

¹⁵ מדרש שוחר טוב על תהילים פרקים ק"ז וק"ח ועיין גבורות ה' פרק ג'.

¹⁶ שמות פרק י"ב, כ"ז

¹⁷ שמות פרק ד', כ"ב

¹⁸ עיין גבורות ה' פרק ס'

¹⁹ דברים פרק ט"ז, ג'

²⁰ עיין באריכות בעניין זה בגבורות ה' פרק נ"א בביאור ענינה של המצה.

גם השם "חג האביב" מציין שאין חג הפסח חל רק באופן מיקרי בתקופה זו, אלא להיפך האביב נובע מיציאת מצרים וכמשפטו המפורסם של הרב זצ"ל "יציאת מצרים תישאר לעד האביב של העולם כולו"²¹ כלומר, ביציאת מצריים ניתן לעולם כולו התוכן והיעוד.

צילום: אילה טננבוים

בגרות) כדבריו לפרעה "מִשֶׁה בְּנֵעָרֵינוּ וּבְזַקְנֵינוּ נִלְךָ בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבְבָקָרֵנוּ נִלְךָ כִּי חַג ה' לָנוּ"²². ובדברי ה' למשה "וְלָמַעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנִי בְּנֶךְ וּבִן בְּנֶךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְנִי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָּם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה'"²³

גם ביחס למצוות הקשורות לזיכרון יציאת מצרים נזכרת במספר הקשרים החובה להעביר את המסר של יציאת מצרים לילדים כגון ביחס למצוות קרבן פסח "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעִבְדָּה הַזֹּאת לָכֶם " וכן ביחס למצוות בכור"²⁴ וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָה הָיָה לָאֵמֶר מֵה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים"²⁵. דבר זה בולט גם בצורת עריכת הסדר בצורה של שיתוף הילדים²⁶ ובצורה של ישיבה משפחתית משותפת, דבר עליו צונו בתורה כאמור | "דַּבְּרוּ אֶל כָּל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית אֲבֹתָם שֶׁה לְבֵית"²⁷

ליציאת מצרים יש מסר חשוב ומרכזי בעבודת ה', בקשר בין הדורות והמשכת המסר הנצחי של הברית בין ה' לעם ישראל. על כן המאורע של יציאת מצרים והחג המציין אותו נזכרים בהקשרים רבים בחיים התורניים ולכן חשוב מאד להעביר מסר זה ולקשר את הזיכרון לבני הדורות הבאים.

²¹ הובא במאמרי ראייה בפרק המכונה מגד ירחים.

²² שמות פרק י פסוק ט

²³ שמות פרק י פסוק ב

²⁴ שמות פרק יב פסוק כו

²⁵ שמות פרק יג פסוק יד

²⁶ כדברי המשנה במסכת משנה מסכת פסחים פרק י משנה ד "מזגו לו כוס שני וְכָאֵן הֵבֵן שׁוֹאֵל אֲבִיו וְאֵם אֵין דַּעַת בְּבֵן אֲבִיו

מלמדו מה בשתנה הלילה הזה"

²⁷ שמות פרק יב פסוק ג

בצל הקורונה - המשפחה במבחן / הרב שי יהודאי

מדריך לחינוך לחיים במשפחה, מחוז התיישבותי

קורונה – מניין זה בא לנו?

אנחנו נמצאים בתקופה ייחודית ומאתגרת שלא חווינו כמותה מעולם! אסור לצאת לטיולים או לבקר חברים; אי אפשר לצאת מהבתים ואפילו לפגוש את סבא וסבתא איננו יכולים. ומלבד כל זה, פתאום אנחנו מוצאים את עצמנו שוהים שעות נוספות עם ההורים והאחים/ות – כולנו יחד כל שעות היממה!

מסתבר שכל כך התרגלנו להיות מחוץ לבית, עסוקים בעניינים שלנו וכבר איננו רגילים לשהות יחד זה עם זה באופן רציף וצמוד כל כך, עד אשר המציאות הזאת – של שהייה בצוותא 24/7, שנחתה עלינו בלא שום הכנה מוקדמת – מכה בנו! מה עושים? איך המשפחה מתארגנת מחדש?

צילום: רחלי שלו

אפשר להסתכל על המציאות שנכפתה עלינו במבט שלילי: "איך זה קרה לי?", "נו כבר, שייגמר!"; אבל אפשר להתבונן בה גם מזווית ראייה אחרת: לזהות את ההזדמנות שהיא מציעה לנו ולחפש דרכים לנצל אותה כראוי. כדי לעשות זאת נשאל את עצמנו כמה שאלות:

• איזה סוג של משפחה אנחנו?

יש סוגים שונים של משפחות. יש משפחות שבהן כל בן משפחה יתפוס לעצמו פינה בבית ויעסיק את עצמו

בדרכים שונות שיראה לנכון, ויש משפחות שבהן בני הבית לא יסתפקו בהתכנסות בפינה אלא יסתגרו איש-איש בחדרו ולא יתקשרו עם האחרים; יש משפחות שבהן השהות בצוותא תביא למציאת עיסוקים משותפים ולחיזוק הקשרים בין האחים, ויש שהיא תגרום לריבוי מתחים ומריבות ולערעור הקשרים דווקא.

גם ההורים נמצאים בעמדה חדשה: חלקם ממשיכים בעבודתם כרגיל, חלקם ממשיכים לעבוד מהבית, וחלקם הפסיקו לעבוד ונמצאים כל היום בבית. גם הם מחפשים דרכים להתמודד עם המציאות החדשה.

תקופה כזו יכולה להוליד חוסן חדש במשפחה. הלכידות, השייכות והעזרה ההדדית יקבלו מקום חשוב מאוד ומשמעותי בהתנהלות המשפחה. נוכל לשבת ביחד ולתכנן את הזמן שלנו.

• מה טיב הקשר שלי עם המשפחה?

אולי זו הזדמנות חדשה להכיר מחדש את האחים/ות שלי: לדעת מה מעניין אותם, ומה הם אוהבים? כמה תשומת לב אני מצליח להעניק להם בימי שגרה? האם אני יודע מה עובר עליהם ועם מה הם מתמודדים? האם הם מרוצים ממצבם בלימודים? האם טוב להם עם חברים, בצבא או בכל מקום שבו הם נמצאים? מתי שיחקנו יחד לאחרונה? מתי הגענו לשבת יחד לשיחת עומק? בואו נודה על האמת: רובנו איננו מגיעים לכל הדברים האלה בשגרת החיים. "למי יש זמן לזה?" אנו אומרים ופוטרים את עצמנו.

ומה עם ההורים שלי? פתאום יש לנו הרבה יותר זמן זה לצד זה. אולי זו הזדמנות לשתף במחשבות, ברצונות, בשאיפות לעתיד? מתי דיברתי לעומק עם ההורים שלי? מתי סיפרתי להם על ההערכה שלי כלפיהם או התעניינתי בהם? אולי אפשר לשבת קצת ולספר להם כמה אני מעריך אותם? לחלוק איתם רגשות קשים שיש לי?

ואני עצמי – מה קורה איתי בתקופה הזאת? פתאום אני מגלה שזמן רב התפנה ועומד לרשותי. מה אני עושה בכל הזמן הזה? ואולי עולים בי הרהורים: האם יש לי מטרות בחיים? מה אני רוצה לעשות עם עצמי בעתיד? אולי זה הזמן להתחיל לחשוב קצת יותר לעומק, לחפש לעצמי עוד תחומי עניין ותוכן. אולי יש ספרים שרציתי לקרוא או נושאים שרציתי לחקור או ללמוד, אולי כדאי לי להצטרף ללימוד יומי כלשהו, לשמוע שיעורים בנושאים שונים. כמה אפשרויות נפתחות לפנינו בתקופה כזו!

אין ספק שתקופה זו תיכנס לדפי ההיסטוריה כאחת התקופות המרתקות שהעולם ידע, אך מלבד ההיבט הכללי הזה – חשוב לשים לב לשאלה הנוגעת לכל אחד ואחד מאיתנו: עד כמה נדע לנצל את התקופה הזאת כדי לבנות מחדש או לחזק את הקשרים שלנו עם המשפחה!

אז כדאי שנשב כל המשפחה ביחד ונחשוב:

- אילו פעילויות אנו רוצים לעשות יחד? לימוד משפחתי, צפייה בסרט משפחתי, יצירה משפחתית (לדוגמה: לצייר יחד תמונה איכותית, להרכיב פאזלים ועוד) ועוד...
- מה לגבי הניקיון לפסח? נכון שתחום זה מלהיב פחות, ובכלל "איננו טובים בזה במיוחד"... אבל הרי זמן רב התפנה לנו, האם לא כדאי שננצל אותו כדי להגיע ל"פינות" שזמן רב רצינו להגיע אליהן ולא הצלחנו? אולי נוכל סוף-סוף לסדר או לתקן בחדר או בבית דברים שהרבה זמן רצינו ולא מצאנו זמן לטפל בהם, וגם לעזור בבית...
- זמן אישי – גם זה חשוב, וגם את זה חשוב להגדיר. זמנים אישיים של כל אחד מאיתנו – לקריאה, למשחק, למחשב, ליצירה אישית, למנוחה ועוד....

אז איזה מין משפחה אנחנו? האם נצא מהתקופה הזאת חזקים יותר, מגובשים יותר? נרגיש שהתחברנו ביחד כמשפחה?

זה תלוי רק בנו...

צילום: אילה טננבוים